F de falcó

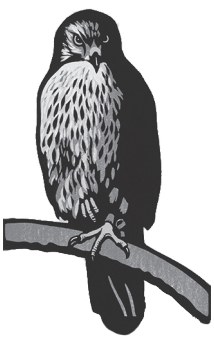
Best seller del *New York Times*

Premi Samuel Johnson

Premi Costa al millor llibre de l'any

Helen Macdonald

F de falcó

Primera edició: març del 2016
Títol original: *H is for Hawk*

© Helen Macdonald, 2014
© de la traducció, Ricard Vela, 2016
© d'aquesta edició, Futurbox Project, S. L., 2016
Tots els drets reservats.

Edició original de Jonathan Cape 2014

Correcció: Anna Serra
Disseny de coberta: Taller de los Libros
Il·lustració de coberta: Chris Wormell

Publicat per Àtic dels Llibres
C/ Mallorca, 303, 2.º 1.ª
08037 Barcelona
info@aticodeloslibros.com
www.aticodeloslibros.com

ISBN: 978-84-16222-08-7
IBIC: BGL
Dipòsit Legal: B. 4903-2016
Preimpressió: Taller de los Libros
Impressió i enquadernació: CPI (Barcelona)
Imprès a Espanya — *Printed in Spain*

Qualsevol forma de reproducció, distribució, comunicació pública o transformació només es pot realitzar amb l'autorització dels titulars del drets, amb excepció prevista per la llei. Dirigeixi's a CEDRO (Centro Español de Derechos Reprográficos) si necessita fotocopiar o escanejar algun fragment d'aquesta obra (www.conlicencia.com; 91 702 19 70 / 93 272 04 47).

F de falcó

Helen Macdonald

Traducció
Ricard Vela

ÀTIC DELS LLIBRES

A la meva família

Índex

Primera part

1 Paciència 13
2 Perduda 24
3 Mons petits 34
4 El senyor White 52
5 Aferrar-se 68
6 La caixa d'estels 81
7 Invisibilitat 91
8 L'interior de Rembrandt 104
9 Ritu de pas 113
10 Foscor 123
11 Sortir de casa 135
12 Als marges 146
13 L'Alícia, mentre queia 162
14 La línia 178
15 Per qui toquen 191
16 Pluja 202
17 Calor 208

Segona part

18 Volant lliure 219
19 Extinció 233
20 Amagar-se 242
21 Por 255
22 El Dia de la Poma 267
23 Rèquiem 279
24 Drogues 288
25 Llocs màgics 301
26 El pas del temps 314
27 El nou món 322
28 Històries d'hivern 334
29 Arriba la primavera 348
30 La terra es mou 357

Epíleg 362
Notes 366
Agraïments 378

Primera part

1

Paciència

A quaranta-cinc minuts al nord-est de Cambridge hi ha un paratge que he acabat estimant amb bogeria. És allà on els aiguamolls donen pas a la terra seca. És un terreny de pins amb troncs recargolats, de cotxes cremats, de rètols de carretera afusellats a perdigonades i de bases de la Força Aèria dels Estats Units. En aquestes terres hi ha fantasmes: cases que s'enfonsen dins de quadrícules de pins numerades.* Hi ha espais construïts per allotjar bombes atòmiques voladores dins de túmuls coberts de gespa al darrere de tanques de quatre metres d'alçària, salons de tatuatges i camps de golf de la Força Aèria. A la primavera hi ha un estrèpit terrible: un trànsit constant d'avions, d'escopetes de balins sobre camps de pèsols, de cotolius i de motors de reacció. Aquesta regió es coneix com les Brecklands —les terres abruptes—, i aquí és on vaig acabar aquell matí, ja fa set anys, a començaments de la primavera, en un viatge que no havia planejat en absolut. A les cinc de la matinada ja duia una bona estona contemplant el quadrat de llum que els fanals del carrer projec-

* El gran bosc de les Brecklands, el bosc de Thetford, es va crear artificialment a partir del 1922, i per això els arbres hi estan ordenats en fileres i dividits en parcel·les separades per camins. *(N. del T.)*

taven al sostre del meu dormitori, mentre escoltava un parell de persones que havien sortit tard d'una festa i xerraven a la vorera. Em sentia estranya: massa cansada, massa estressada, com si m'haguessin arrencat el cervell i l'haguessin substituït per paper d'alumini passat pel microones, arrugat, socarrimat i que encara espurnejava. *Uuuf. He de sortir d'aquí*, vaig pensar mentre em destapava. *Fora!* Em vaig posar els texans, les botes i el jersei, em vaig escaldar la llengua amb cafè bullent i, només quan el meu antic i congelat Volkswagen i jo vam ser a mig camí per l'A14, vaig entendre cap a on anava i per què. Allà fora, més enllà del parabrisa entelat i de les ratlles blanques, hi havia el bosc. El bosc trencat. Allà era on anava. A veure falcons perdiguers.

Ja sabia que era difícil. Els falcons perdiguers són *sempre* difícils. Heu vist algun cop un falcó perdiguer caçar un ocell al jardí del darrere de casa? Jo no, però sé que això ha passat. N'he trobat indicis. Al damunt de les rajoles del pati, de vegades, en queden petits fragments: una poteta d'ocell cantaire, semblant a la d'un insecte, amb l'urpa garratibada allà on s'han esquinçat els tendons, o —més horripilant— un bec desencaixat, la part de dalt del bec d'un pardal, o la de sota, un petit granet cònic vermellós com el bronze d'un canó, lleugerament translúcid, amb algunes plomes maxillars encara enganxades. Però potser sí que ho heu vist: potser miràveu per la finestra i allà mateix, al jardí, hi va aparèixer un falcó gran i ferotge matant un colom, una merla o una garsa, i us va semblar el més salvatge, el més gran i el més impressionant que havíeu vist mai, com si algú us hagués ficat un lleopard de les neus a la cuina i us l'haguéssiu trobat cruspint-se el gat. M'he trobat gent, al supermercat o a la biblioteca, que m'ha dit, amb uns ulls com unes taronges: *Aquest matí he vist un falcó perdiguer que caçava un ocell al*

jardí de darrere de casa! I jo estic a punt d'obrir la boca i de dir *esparver!*, però ells continuen: «Ho he comprovat en un llibre d'ocells. Era un falcó perdiguer». Però no és mai així; els llibres no funcionen. Quan està lluitant al vostre jardí contra un colom, un ocell rapinyaire es torna més gran que la vida, i les il·lustracions dels llibres d'ornitologia no estan mai a l'altura del record. Mirem-nos l'esparver, o astoret. És gris, amb franges blanques i negres al ventre, ulls grocs i cua llarga. Al costat hi ha l'astor, conegut també com falcó perdiguer. També és gris, amb franges blanques i negres al ventre, ulls grocs i cua llarga. I penseu, *Hum*. N'heu llegit la descripció. Esparver: de 30 a 40 centímetres de llarg. Astor: de 48 a 60 centímetres. Ja ho teniu. Era enorme. Devia ser un falcó perdiguer. Són idèntics. I l'única diferència és que els falcons perdiguers són més grans. Només més grans.

No. En la vida real, els astors s'assemblen als esparvers tant com els lleopards als gats domèstics. Són més grans, sí. Però també són més forts, més letals, més aterridors i molt, molt més difícils de veure. Són el greal obscur dels afeccionats a les aus. Et pots passar tota una setmana en un bosc ple de falcons perdiguers i no veure'n cap, només rastres de la seva presència. Un silenci sobtat, seguit dels cants dels ocells espaordits entre els arbres, i una sensació que alguna cosa s'ha bellugat just més enllà del teu camp de visió. Potser et trobes al terra del bosc un colom mig devorat entre un caos de plomes blanques. O pot ser que tinguis sort: passejant a trenc d'alba entre la boira gires el cap i veus, durant una fracció de segon, la imatge d'un ocell que passa a tota velocitat, amb les urpes tancades i els ulls fixos en algun objectiu llunyà. N'hi ha prou amb una fracció de segon per tal de gravar-ne la imatge de manera indeleble i despertar-te el desig de més. Buscar astors és com buscar la gràcia de Déu:

arriba, però no amb freqüència, i tu no decideixes ni quan ni com. Però, tot i així, és més probable trobar-los als matins nets i tranquils de començaments de primavera, perquè és aleshores quan abandonen el seu món sota els arbres per festejar a cel obert. El que jo esperava veure era allò.

Vaig tancar d'un cop la porta rovellada del cotxe i em vaig posar a caminar amb els meus prismàtics a través d'un bosc que la rosada havia polit com si fos de peltre. Des de la meva darrera visita, n'havien desaparegut fragments; acres perfectament delimitats amb arrels arrencades i agulles marcint-se a terra. Clarianes. Allò era el que em feia falta. Lentament, el meu cervell va recuperar uns mecanismes que no havia fet servir des de feia mesos. Durant molt de temps, jo havia viscut a les biblioteques i als despatxos universitaris, arrufant les celles davant de l'ordinador, puntuant treballs, llançant-me a la recerca de referències acadèmiques. Aquesta era una mena de caça ben diferent. Aquí, jo era una altra mena d'animal. Heu vist algun cop un cérvol que surt del seu amagatall? Fa un pas, s'atura i es queda quiet, aixeca el musell i mira, ensuma. Pot ser que un espasme nerviós li recorri els flancs. I, aleshores, un cop ha comprovat que no hi ha perill, surt del tot dels arbustos per pasturar. Aquell matí em sentia com el cérvol. No és que flairés l'aire, ni em trobava immòbil a causa de la por, sinó que, igual que el cérvol, jo era presa d'una manera antiga i emocional de moure'm pel terreny. La meva conducta i la meva atenció es trobaven més enllà del meu control conscient. Alguna cosa, dins meu, m'ordenava quan i on havia de trepitjar, sense que jo sabés per què. Pot ser que es tracti d'un milió d'anys d'evolució, o tal vegada sigui intuïció, però en la caça de falcons perdiguers em trobo tensa quan camino o m'estic dreta a la llum del

sol, i sento que, de manera inconscient, em decanto per les zones de penombra o m'esmunyo cap a les ombres estretes i fredes que recorren els passadissos amples entre els pins. M'altero si sento el cant d'un gaig, o el clamor ondulant i enfadat del corb. Qualsevol d'aquestes dues coses pot voler dir *Perill, humà!,* o bé *Perill, astor!* I aquell matí intentava trobar l'un amagant-me de l'altre. Les velles intuïcions ancestrals que han unit tendons i ànimes al llarg de mil·lennis em controlaven i complien la seva funció. Em feien sentir incòmoda sota la llum brillant del sol, molesta per si em trobava al costat equivocat de la cresta, i em van obligar a caminar cap a l'altra banda d'un matollar ressec per arribar fins a alguna cosa que hi havia al darrere i que va resultar ser una bassa. Des de la riba, tot d'ocells petits es van envolar en bandades: pinsans comuns, pinsans mecs i un vol de mallerengues carboneres de cua llarga que van quedar atrapades a les branques d'un salze com si fossin borrons de cotó vius. La bassa s'havia format al cràter que havia creat l'esclat d'una bomba d'una sèrie descarregada durant la guerra per un bombarder alemany al damunt de Lakenheath. Era una anomalia aquàtica, un estany entre dunes, envoltat de bancals espessos de joncs a molts, molts quilòmetres del mar. Vaig fer que no amb el cap. Era estrany. Però, és clar, aquí tot és molt estrany; i, caminant pel bosc, hom es troba tota mena de coses inesperades. Grans franges de liquen dels rens, per exemple: petites estrelles, inflorescències i indicis d'una flora antiga que creix en una terra esgotada. A l'estiu, el liquen cruix sota els peus, com si un fragment de l'àrtic hagués caigut en un lloc equivocat del món. Per tot arreu treuen el cap les espatlles ossudes i les articulacions de la pedra foguera. Si el matí és humit, es poden recollir trossos de sílex esmolats per artesans neolítics, petits fragments de

roca que resplendeixen amb el seu vernís d'aigua fresca. En els temps neolítics, aquesta regió era el centre de la indústria del sílex. I més endavant es va fer famosa pels conills, que es criaven per aprofitar-ne la carn i la pell. Abans, lloriguères gegantines embardissades d'argelaga esquitxaven el terra sorrenc, i van deixar en herència els seus noms a zones diverses: Wangford Warren,* Lakenheath Warren… i, al final, els conills van portar el desastre. La seva forma exhaustiva de pasturar, sumada a la de les ovelles, van reduir l'herbei de les prades a poc més que una fina capa d'arrels sobre la sorra. Allà on es va pasturar més, el vent va alçar la sorra en remolins i la va amuntegar per tot arreu. El 1668, uns forts vents del sud-oest van aixecar la terra destrossada fins al cel. Un enorme núvol groc va enfosquir el sol. Tones i tones de terra es van elevar, es van desplaçar i van acabar caient. Brandon va quedar voltada de sorra i Santon Downham soterrada, i el seu riu completament colgat. Quan el vent va cessar, quilòmetres de dunes s'estenien entre Brandon i Barton Mills. La zona es va fer famosa perquè era molt difícil de travessar: dunes de terra tova, abrusadores a l'estiu i infestades de saltejadors de camins de nits. La nostra pròpia *Aràbia deserta.* John Evelyn les va descriure com les «arenes viatgeres» que «li feien tant de mal al país, bellugant-se d'una banda a l'altra, com la sorra dels deserts de Líbia, i inundant les finques senceres d'alguns cavallers».[1]

I allà em teniu, dreta entre les arenes viatgeres d'Evelyn. Els pins oculten la major part de les dunes —el bosc es va plantar a la dècada del 1920 amb l'objectiu de disposar de fusta per a guerres futures— i els saltejadors ja fa temps que han desaparegut. Però continua fent l'efecte que és un lloc perillós, mig enterrat, ferit. Jo me l'estimo perquè, de tots

* *Warren* és la paraula anglesa per a «lloriguera». *(N. del T.)*

els llocs d'Anglaterra que conec, és el que em sembla més salvatge. No es tracta d'una naturalesa intacta com el cim d'una muntanya, sinó d'una naturalesa rònega en què la gent i la terra han conspirat conjuntament per crear un entorn estrany. Està impregnat d'una història rural alternativa, que no està feta dels habituals somnis de lleure de les grans hisendes, sinó forjada per la indústria, la silvicultura, els desastres, el comerç i el treball. No se m'acudia cap lloc millor per trobar-hi astors, ja que encaixen a la perfecció en aquest estrany paisatge de les Brecklands, i perquè la seva història és també una història humana.

I es tracta d'un relat fascinant. Hi va haver un temps en què els falcons perdiguers habitaven les illes britàniques. «Hi ha diversos tipus i mides d'astors —va escriure Richard Blome el 1618—, que difereixen en bondat, força i resistència, segons els diversos països en què es crien; però no n'hi ha cap que iguali els de Moscòvia, Noruega i el nord d'Irlanda, especialment els del comtat de Tyrone».[2] Però les qualitats dels falcons perdiguers van caure en l'oblit amb l'arribada de l'encerclament de les terres, que va limitar les possibilitats que la gent corrent fes volar falcons, i l'aparició de les armes de foc més precises va fer que la caça amb escopeta es posés més de moda entre la classe alta que la falconeria. Els astors van deixar de ser companys de caça i es van convertir en animàlies. I la persecució a la qual els van sotmetre els guardaboscos va ser la gota que va fer vessar el vas per a una població de falcons perdiguers ja molt debilitada per la pèrdua del seu hàbitat natural. A finals del segle XIX, els astors britànics es van extingir. Tinc una fotografia de les restes dissecades d'una de les darreres aus que van ser abatudes, una foto en blanc i negre d'un ocell d'una finca escocesa, en posició forçada, a petar de farciment i amb ulls de vidre. Els astors van desaparèixer.

Tanmateix, durant les dècades del 1960 i del 1970, els falconers van endegar un pla discret i extraoficial de reintroducció d'aquestes aus a la Gran Bretanya. El Club de Falconers Britànics va calcular que, pràcticament pel mateix cost d'importar un astor del continent per dedicar-lo a la falconeria, se'n podien fer portar un altre per deixar-lo en llibertat. Compra'n un, allibera'n un altre. Amb un ocell tan capaç de valdre's per si mateix i tan depredador com l'astor no era gaire difícil aconseguir-ho. N'hi havia prou d'anar a un bosc i obrir-li la gàbia. I els falconers van alliberar astors per tota la Gran Bretanya. Els ocells provenien de Suècia, Alemanya i Finlàndia: la majoria eren enormes falcons perdiguers de la taigà. Molts es van alliberar a posta. I d'altres simplement es van perdre, van sobreviure, es van trobar i es van reproduir en secret i amb èxit. Avui, els seus descendents arriben a les quatre-centes cinquanta parelles. Elusius, espectaculars, completament adaptats a la seva nova llar, aquests astors britànics em fan feliç. La seva mera existència desmenteix la idea que el que és natural és allò que no ha tingut mai cap contacte amb cors ni mans humanes. L'ésser humà pot crear el que és salvatge.

Eren exactament dos quarts de nou. Jo m'estava mirant un petit ramell de mahònia que creixia entre l'herbam, amb unes fulles de color vermell fosc com una llustrosa pell de porc. Vaig alçar la mirada. I aleshores vaig veure els meus falcons perdiguers. Allà els tenia. Una parella, enlairant-se pel damunt de les capçades dels arbres amb la brisa matinera cada cop més càlida. Un raig de sol ardent em banyava el clatell, però jo sentia olor de gel en veure aquells astors que s'elevaven. Sentia olor de gel i de tiges de falguera i resina de pi. Còctel d'astor. S'estaven enlairant. En ple vol, els falcons

perdiguers són d'un color gris complex. No gris pissarra, ni gris colom, sinó una mena de gris de núvol de pluja. Tot i la distància, arribava a veure'ls la gran bronja que formen les plomes de sota la cua, com un ventall, amb la cua gruixuda i contundent al darrere, i aquella superba curvatura de les secundàries d'un astor en ascens que els fa completament diferents dels esparvers. Hi havia corbs que els feien la guitza, però tant se'ls en donava. Ni tan sols els veien. Un dels corbs es va llançar contra el mascle, que es va limitar a aixecar una ala, per deixar-lo passar. El corb no era un imbècil i no es va quedar gaire estona per sota de l'astor. Aquells falcons perdiguers no estaven oferint l'espectacle complet, no van fer cap dels picats ni de les acrobàcies que jo havia llegit als llibres. Però es notava que s'estimaven l'espai que hi havia entre tots dos i que el tallaven amb tota mena de bells acords i de simetries concèntriques. Un parell de cops d'ala i el mascle, el terçol, es posava per damunt de la femella i aleshores es deixava arrossegar més enllà per baixar, ràpidament, com un tall de ganivet, i executar-hi un elegant dibuix cal·ligràfic al dessota, mentre la femella batia una ala i tornaven a pujar junts. Eren al damunt d'un bosquet de pins, just davant meu. I després van desaparèixer. En un instant, la meva parella d'astors estava dibuixant al cel unes línies que semblaven tretes d'un llibre de física i a l'instant següent ja no hi havia res. No recordo haver abaixat la mirada, ni haver-la desviat. Potser vaig parpellejar. Potser era així de fàcil. I amb aquest ínfim parèntesi negre que el cervell camufla s'havien capbussat al bosc.

Vaig seure, cansada i contenta. Els astors havien marxat, el cel era buit. Va passar el temps. La longitud de l'ona de la llum que m'envoltava es va escurçar. El dia s'anava cons-

truint. Un esparver, lleuger com una joguina de fusta de balsa i paper maixé, em va passar com un llamp a l'altura del genoll, planejant pel damunt d'uns esbarzers, per perdre's després entre els arbres. El vaig veure allunyar-se, perduda en les meves remembrances. Aquell record era incandescent, irresistible. L'aire feia olor a resina de pi i a vinagre enquitranat de les formigues vermelles de la fusta. Els meus petits dits de nena s'aferraven a la cadena de plàstic d'uns prismàtics pesants de l'Alemanya Oriental que em penjaven del coll. M'avorria. Tenia nou anys. El pare estava al meu costat, dret. Buscàvem esparvers. Niaven per allà prop, i aquella tarda de juliol esperàvem la mena d'albirament que ens oferien sovint: que s'allunyessin entre les capçades dels arbres amb una arrissada com la d'un submarí, entrellucar un ull groc, un pit barrat contra les agulles de pi en moviment o una ràpida silueta retallada contra el cel de Surrey. Durant una estona havia estat emocionant contemplar l'obscuritat entre els arbres i les regions fosques tenyides de taronja sang en què les ombres i el sol dibuixaven un paviment de fantasia entre els pins. Però quan tens nou anys, això d'esperar no et va gaire bé. Jo picava la base de la tanca amb les meves botes de goma. Em movia i em distreia. Vaig sospirar. Em vaig penjar de la tanca agafant-m'hi amb els dits. I aleshores el pare em va mirar, entre exasperat i divertit, i em va explicar una cosa. Em va explicar la *paciència*. Em va dir que el més important de tot el que havia de recordar era allò: que quan tenies moltes ganes de veure alguna cosa, de vegades el que calia fer era quedar-se molt quieta al mateix lloc, recordar com desitjaves veure-ho i tenir paciència.

—Quan estic treballant, fent fotos per al diari —em va dir—, de vegades m'he de quedar assegut al cotxe durant hores per aconseguir la fotografia que vull. No em puc ai-

xecar per prendre una tassa de te, ni tan sols per anar al lavabo. He de tenir paciència. Si vols veure falcons, tu també n'has de tenir.

Ho va dir solemne i seriós, no enfadat. M'estava comunicant una de les veritats dels adults, però jo només vaig fer que sí amb el cap de mal humor i em vaig posar a mirar el terra. Sonava com si em renyés, no com un consell, i no vaig entendre el que m'estava dient.

Però n'aprens. *Avui*, vaig pensar ara que ja no tenia nou anys ni estava avorrida, *he tingut paciència i els astors han vingut.* Em vaig aixecar a poc a poc, amb les cames una mica engarrotades després de tanta estona quieta, i vaig descobrir que tenia una mica de liquen en una mà, una miqueta d'aquell liquen ramificat de color verd pàl·lid capaç de sobreviure a qualsevol cosa que li passi. És la paciència feta ésser viu. Pots agafar liquen dels rens i allunyar-lo del sol, congelar-lo i després assecar-lo fins que cruixi: tot i així, no es morirà. Passa a un estat d'hibernació i espera que les coses millorin. És impressionant. Vaig sospesar aquella petita bola de branquetes minúscules amb la mà. Gairebé no es notava que hi fos. I, seguint un impuls sobtat, em vaig ficar a la butxaca interior de la jaqueta aquell record que li vaig robar al camp el dia que vaig veure els astors. El vaig deixar en un prestatge al costat del telèfon. Tres setmanes més tard, me l'estava mirant quan em va trucar la mare i em va dir que el pare s'havia mort.